

Posudek oponenta na diplomovou práci

Kateřina Sýkorová / Vztah mezi vlasovými charakteristikami a osobností člověka

Práce o rozsahu 143 stran (192 vč. příloh) je vytištěna na kvalitním papíru a to dokonce oboustranně, jedná se tak o neobyčejně rozsáhlou diplomovou práci, jejíž reálná mocnost je dvakrát větší než zdánlivá.

Literární úvod nás stručnou avšak výstižnou formou seznamuje s proximátními příčinami variability v barvě a struktuře lidských vlasů. V podkapitole pojednávající o vztahu mezi zdravotním stavem jedince a barvou či strukturou vlasů se například dozvídáme o řadě zdravotních komplikací týkajících se ryšavé barvy vlasů, naproti tomu kudrnaté vlasy jsou traktovány jako zdravotně nezávadné. Případné potíže jsou asociovány pouze z rounovitými vlasy některých Afričanů. Autorka zde odkazuje na jakési „černošské etnikum“ ale těch je v Africe téměř nespočetně. Kapitoly pojednávajícími o souvislostech vlasových a osobnostních charakteristik se práce dostává k meritu svého poslání. Zde se například dočteme, že podle von Hentiga (1948) mělo mnoho historicky známých zločinců zrzavé vlasy (např. Lenin). Otázkou je zda zrzavé vlasy neměla i řada historicky známých dobrodinců (např. Barbarossa, Zikmund Lucemburský, Jaroslav Flegr), ale o tom se pretendentka s von Hentigem již nezmiňuje. Velmi zdařilá kapitola o následcích stereotypního vnímání barvy vlasů mě pobavila i poučila. S následnými kapitolami ovšem sranda končí.

Cíle jsou jasně vytyčené. Metodika sběru dat i statistické procedury jsou srozumitelně a dostatečně popsány. V kapitole „Statistické zpracování dat“ autorka píše, že v případě Benjamini-Hochbergovy korekce na vícečetné testy byl povolený podíl falešně pozitivních výsledků zvolen 0,2. Proč právě 0,2 a co to znamená pro četnost výskytu statisticky signifikantních výsledků? Kapitola výsledky je opět přehledně členěna a opatřena řadou grafů a tabulek. Většina statisticky průkazných výsledků ovšem vykazuje zcela titěrnou sílu efektu, zpravidla pod jedno procento vysvětlené variability. To zde není myšleno jako kritika. Beru to jako fakt vyplývající ze samotných dat, který je ovšem potřeba nějak diskutovat, komentovat, nebo vysvětlit. To se v práci ovšem neděje, proto se nato ptám teď u obhajoby. Na menších N by se takto malé efekty ani neprojevíly. Jak tedy k takovým výsledkům přistupovat? Jedná se pouze o důsledek informačního šumu v datech? Například korelace mezi věkem a počtem sexuálních partnerů ovšem nevypadá vůbec špatně ($\tau = 0.25$), čili na „obecnou špinavost“ dat se to jednoduše svalit nedá. Má vůbec smysl interpretovat „neviditelné“ efekty? Výsledků je v práci vlastně strašně moc. Skoro bych doporučoval je pojmout jako explorační fázi a následně bych se soustředil na vztahy vykazující silnější efekty.

Je trochu škoda, že diplomní spis naplno nevyužívá teoreticko-biologického potenciálu zkoumaného jevu. Diskuze jakkoliv rozsáhlá a pěkně napsaná je spíše komentováním výsledků a vztahů mezi proměnnými nežli evolučně psychologickou interpretací odhalovaných souvislostí. Z toho to důvodu mě diskuze příliš nebavila. Co za poučení si mám například odnést ze závěrů typu: „*Zrzaví muži byli v našich datech též v horší psychické kondici [byli i mladší]. Je tedy možné, že z důvodů nižšího věku a relativně horšího psychického stavu zrzavé muže více vzrušují podněty, jako je strach, bolest a ponížení.*“? K absenci diskuze výsledků na pozadí širšího (např. evolučního) rámce stávajících teorií by nemělo u prací pod oborovým zařazením teoretické a evoluční biologie docházet. Situaci trochu zachraňuje kap. 6.4. „Shrnutí diskuze“, kde se pretendentka pokouší o širší propojení, hormonální genetické, a sociálně environmentální problematiky. Autorku určitě potěšilo, že kudrnaté ženy jsou podle výsledků práce vřelejší kreativnější, odvážnější, a mají lepší intuici. Ovšem radost netrvala dlouho, protože po kontrole na nemocnost, psychickou a fyzickou kondici z toho všeho moc nezbylo anebo došlo k omezení jednoznačnosti takových výpovědí. A tato mantra se v práci v různých obměnách neustále opakuje. Zjistily jsme A , po odfiltrování B , C , D je A stále signifikantní, ale jen za podmínek X a Y . Neříkám, že je to špatně z technického hlediska, vlastně je to i jeden z cílů práce, ale přesto je to trochu intelektuální nuda. Ech, kolik životů mladých dělníků epistemologie ještě bude obětováno na oltář oryctolágních megadat? Těší mě, že se adeptka ne-u-analysovala k smrti.

Rovněž je potěšitelné, že i po odfiltrování celé řady domněle zprostředkujících faktorů (zdraví, soc. prostředí apod.) vazby mezi osobnostními a vlasovými charakteristikami často přetrvávají. Autorka bezpochyby ukázala, že osobnostní a sexuální atributy jsou oproti jiným vlasovým charakteristikám nějakým způsobem více svázány s rusohlavostí a kudrnatostí a to u obou pohlaví. Už z výsledků této práce je ovšem zřejmé, že odhalování „pravých“ kauzálních vláken mezi osobností a charakteristikami vlasů nebude jednoduché. Zajímalo by mě co si o možnosti poznatelnosti těchto zprostředkujících jevů (nebo příčin) autorka myslí? Existuje nějaká solidní rovina biologické organizace, odkud lze kauzální řetězce rozplétat? Hraje důležitější roli, prostředí, hormonální nebo genetická stránka skutečnosti? Inspirací pro studium vzájemné interdependence fenotypových, hormonálních, a psychologických charakteristik budiž nejrůznější mnohorozměrné analytické přístupy viz např. Schaefer et al 2009, Biol Theory (2009) 4: 98-106.

Vlasy jsou u člověka podstatnou ornamentální strukturou, která takřkajíc rámuje jiný snad ještě důležitější sémantický orgán a to obličej. Vlasy jej pak nechávají různým způsobem vyniknout či zaniknout. Diskuze by tak mohla být více explicitně vedena směrem úloze těchto ornamentů v lidském pohlavním výběru. Nabízí se i vysvětlení některých vlasových charakteristik jakožto neotenických znaků, signálů residuální fertility, znaků etnické příslušnosti a různých behaviorálních strategií, anebo pouze jako klamavých znaků, které percepčně zvyšují dojem mládí a femininity. Nelze nepřipomenout katedrovou tradici zabývající se v širším kontextu evolucí a exegezí exponovaných povrchů organismů, které zároveň informují o niterných dimenzích svých nositelů. Co jiného je nakonec studium korelací mezi vlasovými charakteristikami a osobností člověka. Skutečnost je zpravidla barvitější, než se zdá z perspektivy dotazníkových dat a stojí zato ji prozkoumat i z jiných úhlů. Ostatně toho si je adeptka sama vědoma viz subkap. 6.5.

V obecné rovině téma práce přímo vybízí k myšlenkám, zda slovo „vlas“ nějakým způsobem nesouvisí se slovem „vlastnost“. Podle charakteru vlasů soudíme člověka. O tom svědčí celá řada stereotypů namířených tímto směrem: volnost a nezávislost asociuje s dlouhými divoce rostoucími vlasy, zatímco spořádaný život, poslušnost a pokora je někdy dána do souvislosti s krátce střiženými a upravenými vlasy. Co ovšem soudit o prostovlasých lidech? Jedná se podobně jako ve známém románu Roberta Musila o jakési lodi bez vlastností? Těch si holt práce nevíš; tak snad někdy příště.

Na závěr bych chtěl zdůraznit, že práce je napsána s nesmírnou precizností a vynikajícím jazykem. Více překlepů a typografických chyb lze dozajista nalézt v tomto posudku než v celé posuzované práci. Diplomová práce je po formální i věcné stránce velice zdařilá a autorka prokázala své nesporné kvality jak při práci s citovanou literaturou tak i při zpracování a bezprostřední interpretaci samotných výsledků. Na práci je prostě vidět hodně práce. Diplomovou práci Kateřiny Sýkorové tak nelze hodnotit jinak než klasifikačním stupněm Výborně.

V Jílovém u Prahy, dne 20. 5. 2017

doc. Mgr. Karel Kleisner, Ph.D.